

Krajina

Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území

Krajina

- ▶ krajina je dlouhodobě stabilizovaný soubor přírodních a antropogenních charakteristik vázaný na určitý reliéf a mající nějaký společný historický základ
- ▶ krajina je živou soustavou, tj. není nějakou směsí interagujících, leč nezávislých neživých a živých struktur, nebo hybridem živého a neživého, stejně jako jím není hlemýžď s domkem z mrtvého vápence

Krajina

- ▶ Čtyři části krajiny
  - ▶ krajina sestává z
    - ▶ ohnisek
    - ▶ spojnic
    - ▶ ploch
  - ▶ vymezených
    - ▶ hranicemi

Typologie krajiny

- ▶ **Prakrajina**
- ▶ **Naturální krajina**
  - ▶ Převažují přírodní složky
- ▶ **Kultivovaná krajina**
  - ▶ Zásahy lidské činnosti
- ▶ **Kulturní krajina**
  - ▶ Rozvinutá hospodářská činnost
- ▶ **Degradovaná krajina**
  - ▶ Ekologická stabilita obnovitelná
- ▶ **Devastovaná krajina**

Kulturní krajina

▶ Soulad

- ▶ Přírodních krajinotvorných složek
- ▶ Složek vytvořených člověkem

- ▶ Úroveň antropogenních vlivů

▶ Činitelé

- ▶ Příroda

- ▶ Člověk
  - ▶ Zemědělství

Plochy ekosystémů

▶ Destabilizované

- ▶ Pole
- ▶ Intenzivní louky a pastviny
- ▶ Hospodářské lesy
- ▶ Sídla
- ▶ Infrastruktura

▶ Stabilizované (přirozené)

- ▶ Lesy s přirozenou dřevinnou skladbou
- ▶ Mokřady
- ▶ Přirozená travinná společenstva
- ▶ Vodní plochy a toky s přirozenými pobřežními společenstvy

Limity využití území

- ▶ Funkční složky (bydlení, rekreace, výroba)
- ▶ Obory (ekologie, ekonomie, estetika)
- ▶ Doba platnosti (trvalá nebo omezená)
- ▶ Rozsah závaznosti (místní, regionální)
- ▶ Limitovaný proces (provoz, výstavba)
- ▶ Stupeň závaznosti (nepodmíněná, podmíněná)

Evropská úmluva o krajině

- ▶ 2000, Florencie
- ▶ 2002, ČR
- ▶ Dokument Rady Evropy
  - ▶ 47 zemí
  - ▶ (x Bělorusko, Kazachstán, Vatikán)
- ▶ Institucionální zabezpečení rozvoje krajiny v Evropě
  - ▶ Koncepční
  - ▶ Konsensuální
  - ▶ TUR (SD)
- ▶ Preambule, 18 článků
- ▶ Krajina
  - ▶ Přírodní
  - ▶ Venkovská
  - ▶ Příměstská
  - ▶ Městská

Evropská úmluva o krajině

▶ Cíl

▶ Podpora

- ▶ Ochrany
- ▶ Správy
- ▶ Plánování (územního)
- ▶ Organizace celoevropské spolupráce

▶ *krajina je předmětem veřejného zájmu*

▶ plní významnou roli v :

- ▶ zemědělství
- ▶ ekologii
- ▶ kultuře a společnosti

▶ je významnou součástí života obyvatel

Článek 5

- ▶ Právní uznání krajiny jako
  - ▶ Základní složky prostředí
  - ▶ Výraz rozmanitosti společného kulturního a přírodního dědictví
  - ▶ Základ identity
- ▶ Zavedení krajinných politik
- ▶ Zapojení veřejnosti, samospráv a dalších zainteresovaných stran
- ▶ Začlenění krajiny do územního a urbánního plánování

Monitoring

- ▶ Výbory expertů
- ▶ Výbor ministrů Rady Evropy
  - ▶ Cena krajiny Rady Evropy
    - ▶ čestné vyznamenání místním nebo regionálním orgánům nebo jejich seskupením nebo zvláště významným příspěvkům nevládních organizací
    - ▶ Přihláška
      - představení kandidáta (nejvýše tři strany);
      - popis dokončeného projektu ochrany, správy nebo plánování krajiny
        - Jež se ukázal být trvale účinný a může proto sloužit jako příklad
    - ▶ Kritéria
      - Udržitelný územní rozvoj
      - Exemplární hodnota
      - Účast veřejnosti
      - Zvyšování veřejného povědomí

Ceny krajiny

▶ Cena české krajiny

- ▶ Jednou za dva roky
- ▶ 2009 předkolo
  - ▶ Klub českých turistů
- ▶ 2010
  - ▶ Město Tábor
  - ▶ MZe ČR Pozemkový úřad Prostějov
Regionální územní systém ekologické stability v katastrálním území Cehovice
  - ▶ Dr. Ing. Petr Marada
    - projekt Realizace krajinotvorných a agroenvironmentálních opatření na půdě v k. ú. Sardice, Nenkovice, Zeletice a Násedlovice
  - ▶ Antikomplex
    - Krajina za školou
  - ▶ Nesehnutí
    - Zaostřeno na hypermarkety
- ▶ <http://eagri.cz/public/web/mze/uzemkovy-urady/fotogalerie/vitezny-projekt-ceny-ceske-krajiny-za.html>
- ▶ <http://www.cenakrajiny.cz/joomla/>
- ▶ 2012
  - ▶ Strakonice – Poutní cesta kontemplativní krajinou

▶ Cena krajiny Rady Evropy

- ▶ Jednou za dva roky
- ▶ 2008/2009
  - ▶ **Parc de la Deule, Lille**
  - ▶ Zvláštní ocenění
    - Cristina Enea Park, San Sebastian
- ▶ 2010/2011
  - ▶ **Landscape Machine, Carbonia**
  - ▶ Zvláštní ocenění
    - Nadace Ekopolis, Slovensko
    - Observatori del Paisatge, Katalánsko
    - Památky durhamského pobřeží, Velká Británie
- ▶ 2012/13
  - ▶ **Lower Silesian Association of Landscape Parks**
  - ▶ Preserving ecological value in the landscape of the Szprotawa river valley
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/Prix/Session2013_en.asp

Biodiverzita vs. stabilita krajiny

- ▶ Biologická rozmanitost
- ▶ Rozmanitost druhů živých organismů, jejich populací, společenstev planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů
  - ▶ Diverzita ekosystémů
    - ▶ Živočichové a rostliny
  - ▶ Diverzita druhová a genetická
    - ▶ Genetická variabilita organismů
      - x
    - ▶ Geneticky modifikované organismy

Úmluva o biologické rozmanitosti

- ▶ Convention on Biological Diversity
- ▶ Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED)
- ▶ 5. června 1992 v brazilském Rio de Janeiru
- ▶ Úmluva si klade tři základní cíle
  - ▶ ochrana biologické rozmanitosti
    - ▶ chápána jako rozmanitost všech živých organismů a systémů
  - ▶ udržitelné využívání jejích složek
  - ▶ spravedlivé a rovnocenné rozdělování přínosů plynoucích z genetických zdrojů

Biodiverzita v ČR

- ▶ 2 400 druhů nižších rostlin
- ▶ 2 700 druhů vyšších rostlin
- ▶ 50 000 druhů bezobratlých
- ▶ 577 druhů obratlovců

sinice a řasy	6 180 až 15 000
houby	okolo 30 000
mechorosty	zhruba 886
lišejníky	asi 1 497
vyšší rostliny	přibližně 2 700
hmyz	24 800 až 43 000
ostatní mnohobuněční bezobratlí	5 800 až 8 000
obratlovci	cca 577
Celkem	73 000 až 102 000

Hrozby

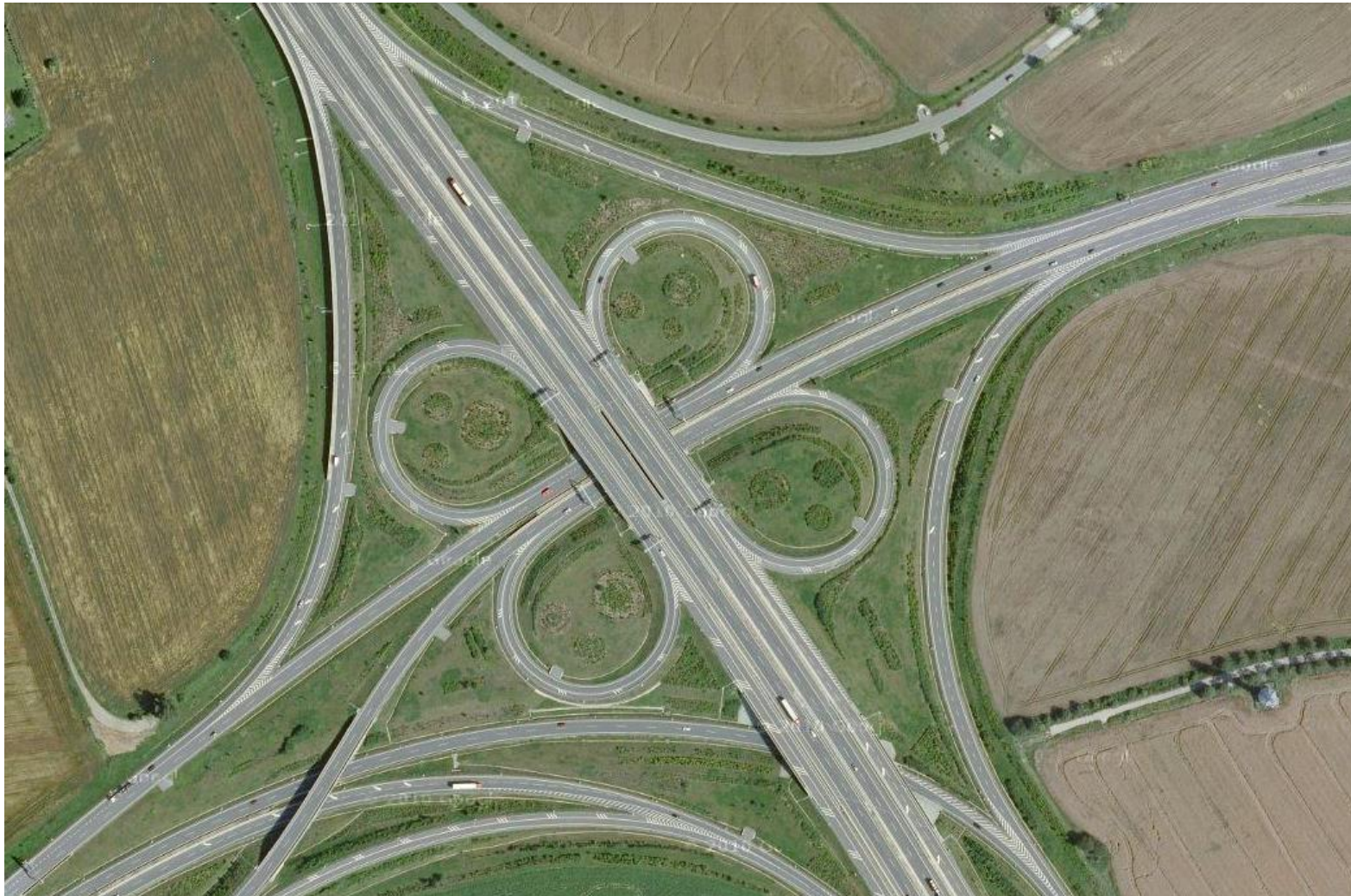

- ▶ Intenzifikace zemědělské výroby
- ▶ Neobhospodařování zemědělských ploch
- ▶ Nadměrná či nevhodná urbanizace
- ▶ Necitlivé spojování zemědělských pozemků
  - ▶ Nedostatek přechodových ploch
- ▶ Fragmentace krajiny dopravní infrastrukturou
- ▶ Neprůchodnost krajiny

Prostorové nároky infrastruktury

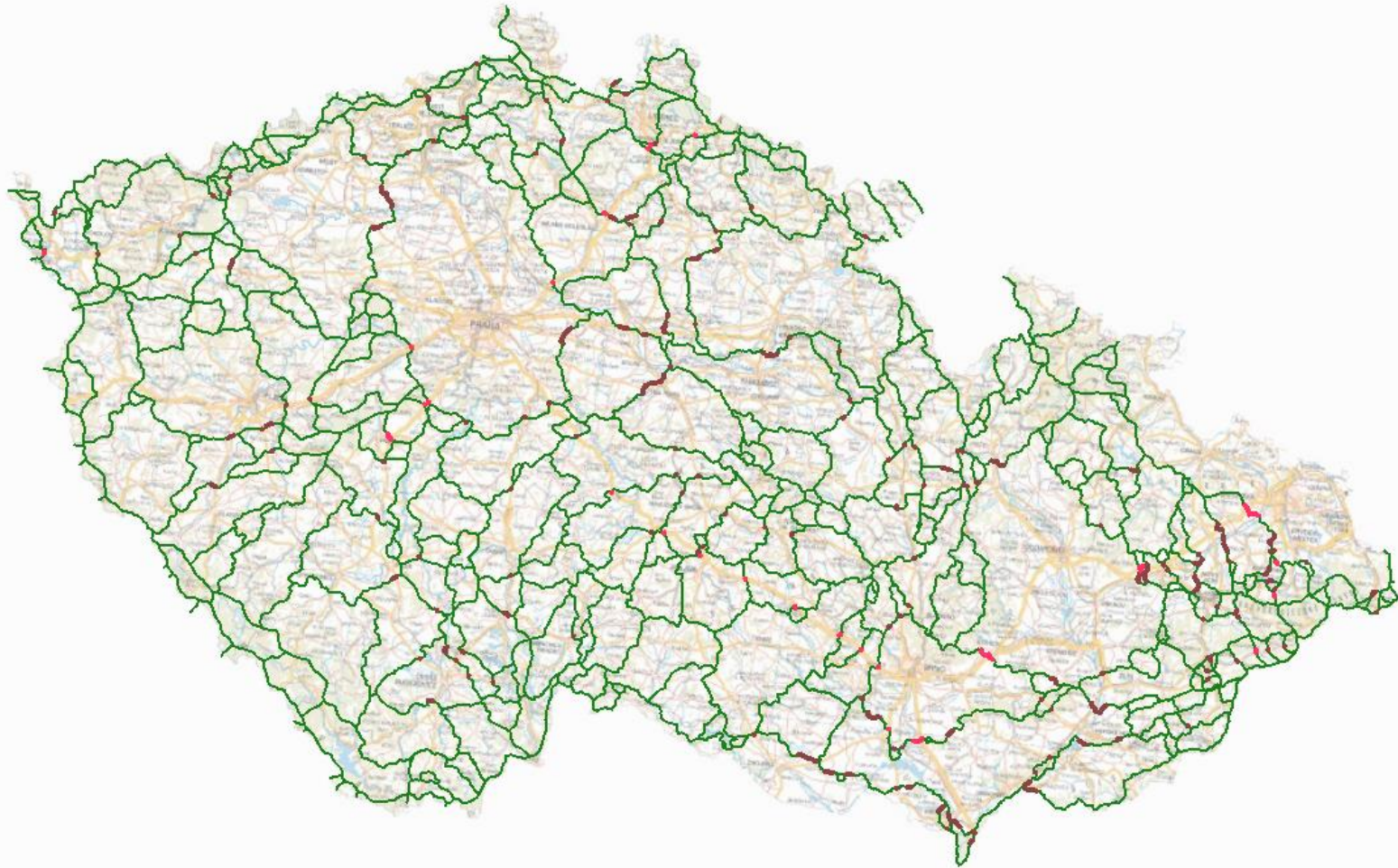
cca
800 m
X
600 m

Místa omezení dálkových migračních koridorů

<http://mapy.nature.cz/>

Přechodové plochy

- ▶ Stabilizační funkce
- ▶ Větší biologická rozmanitost
  - ▶ Rybniční rákosiny
  - ▶ Remízky
  - ▶ Meze
  - ▶ Vlhké nivní louky

Původní zemědělská krajina

Intenzifikovaná zemědělská krajina

Stabilizační prvky

▶ Přírodní

- ▶ Přirozené vodní toky
- ▶ Tůně a jezera
- ▶ Reliéfní tvary
  - ▶ Mokřady
  - ▶ Skály
  - ▶ Sutě
  - ▶ Písečné duny
  - ▶ Strže
  - ▶ Krasové tvary
- ▶ Lesní a lesostepní společenstva

▶ Antropogenní

- ▶ Hospodářské lesy
- ▶ Liniová dřevinná společenstva
  - ▶ Aleje
  - ▶ Stromořadí
  - ▶ Břehové porosty
  - ▶ Ochranné lesní pásy
- ▶ Parky
- ▶ Staré solitérní stromy
- ▶ Louky a pastviny
- ▶ Vysokokmenné sady
- ▶ Lady
- ▶ Společenstva mezí, kamenic, kamenných zídek
- ▶ Opuštěné lomy a zemníky
- ▶ Rybníky
- ▶ Vodní toky
- ▶ Zaplavené deprese

Ochrana krajiny v ČR

- ▶ **Zákon o státní památkové péči**
  - ▶ Krajinné památkové zóny
  - ▶ (Archeologické památkové zóny)
  - ▶ (v budoucnu asi i „místní kulturní památky“)
- ▶ **Zákon o ochraně přírody a krajiny**
  - ▶ Zahrnuje 4 prostorové systémy ochrany
    - ▶ Obecně chráněná území (významné krajinné prvky, přírodní parky)
    - ▶ Zvláště chráněná území
      - Velkoplošná (národní parky, chráněné krajinné oblasti)
      - Maloplošná (národní / - přírodní památky, přírodní rezervace)
    - ▶ Natura 2000 (ptačí oblasti, evropsky významné lokality)
    - ▶ Územní systém ekologické stability (biocentra, biokoridory, interakční prvky)

Agentura ochrany přírody a krajiny

- ▶ OSS, MŽP
- ▶ Orgán státní správy působící v této oblasti
  - ▶ Mapování druhů
    - ▶ Získávání informací o rozšíření a početnosti zvláště chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů
  - ▶ Monitoring
    - ▶ Sledování dlouhodobého vývoje společenstev a populací druhů na vybraných lokalitách
  - ▶ Červené seznamy, červené knihy, plány péče o zvláště chráněná území
  - ▶ Péče o chráněná území EU
    - ▶ Natura 2000

Územní systém ekologické stability

▶ Biocentrum

- ▶ Část krajiny, která svou velikostí a příhodným stavem ekologických podmínek umožňuje existenci přirozených společenstev

▶ Interakční prvek

- ▶ Malá území s přirozenými společenstvy vytvářející existenční podmínky některým druhům rostlin a živočichů

▶ Biokoridor

- ▶ Krajinná složka propojující jednotlivá biocentra, umožňující migraci jednotlivých organismů

Kategorizace ÚSES (dle velikosti a významu)

- ▶ **Místní (lokální) ÚSES**
  - ▶ 5-10 ha
- ▶ **Regionální ÚSES**
  - ▶ 10-50 ha
- ▶ **Nadregionální ÚSES**
  - ▶ alespoň 1 000 ha
- ▶ **Provinciální ÚSES**
  - ▶ větší než 10 tis. ha
  - ▶ např. údolí Dyje (NP Podyjí) a Prameny Úpy (NP Krkonoše)
- ▶ **Biosférický ÚSES**
  - ▶ větší než 10 tis. ha
  - ▶ NPR Modravské slatě (NP Šumava) a jádrového území (Kerngebiet) Bavorského národního parku

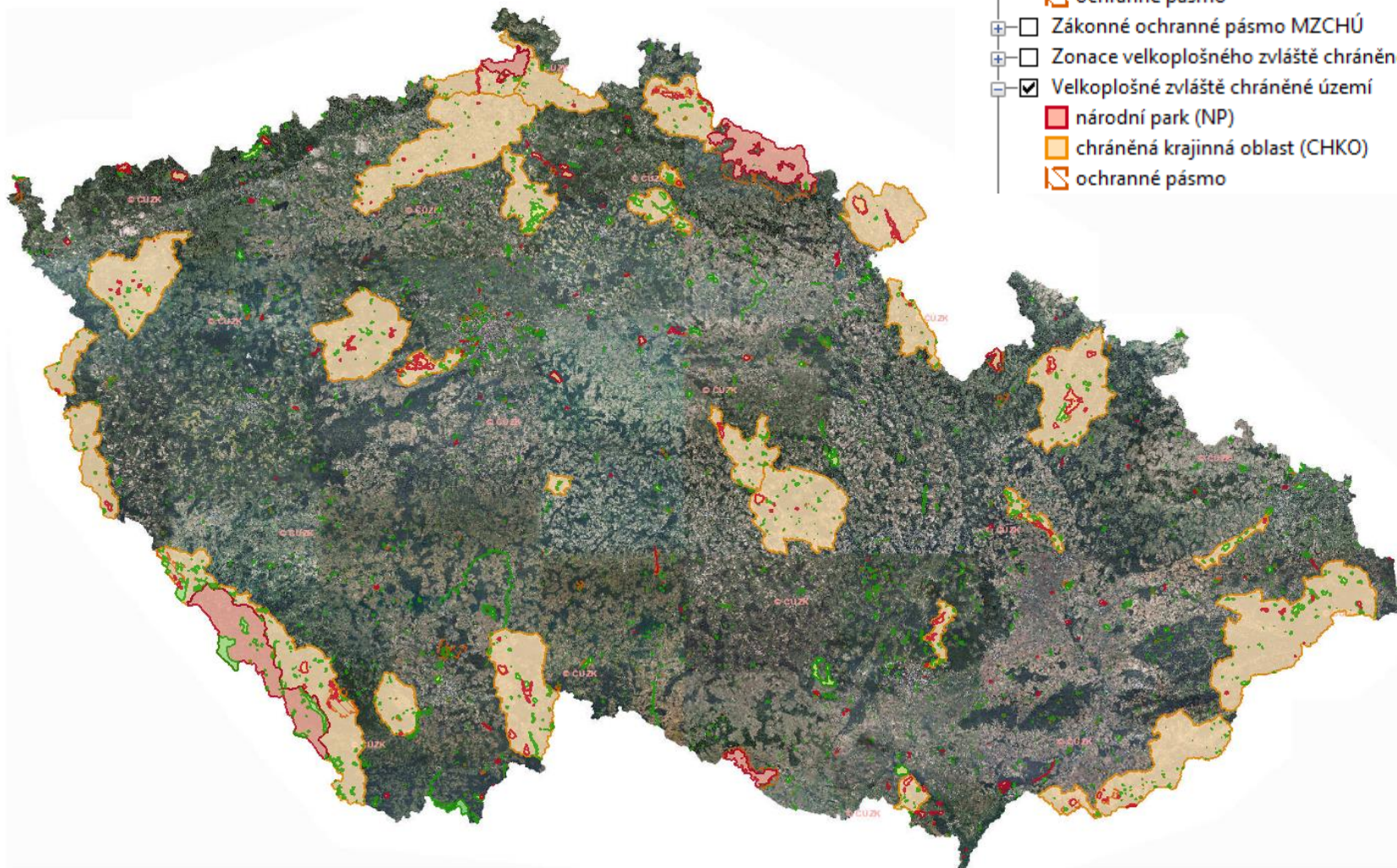
Kategorizace chráněných území ČR

- ▶ **Velkoplošná zvláště chráněná území**
  - ▶ Národní parky
  - ▶ Chráněné krajinné oblasti
- ▶ **Maloplošná zvláště chráněná území**
  - ▶ Národní přírodní rezervace
  - ▶ Národní přírodní památky
  - ▶ Přírodní rezervace
  - ▶ Přírodní památky
- ▶ **Obecně chráněná území**
  - ▶ Přírodní parky
  - ▶ Významné krajinné prvky
  - ▶ Památné stromy - 23 000
- ▶ Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny
- ▶ Pojem zvláště chráněná území

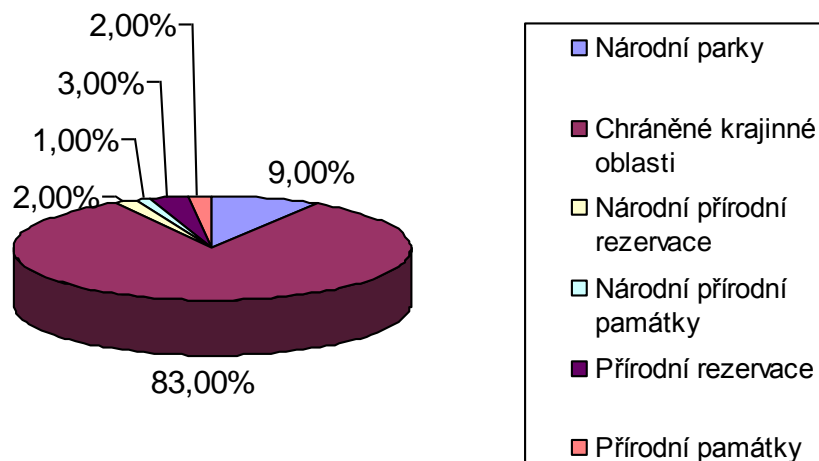

Rozložení chráněných území ČR

- Uzemní Ochrana/ChranÚzemí
  - Maloplošné zvláště chráněné území (MZCHÚ)
    - národní přírodní rezervace (NPR)
    - národní přírodní památka (NPP)
    - přírodní rezervace (PR)
    - přírodní památka (PP)
    - ochranné pásmo
  - Zákonné ochranné pásmo MZCHÚ
  - Zonace velkoplošného zvláště chráněného území
  - Velkoplošné zvláště chráněné území
    - národní park (NP)
    - chráněná krajinná oblast (CHKO)
    - ochranné pásmo

% rozložení chráněných ploch v ČR

Národní parky	9,00%
Chráněné krajinné oblasti	83,00%
Národní přírodní rezervace	2,00%
Národní přírodní památky	1,00%
Přírodní rezervace	3,00%
Přírodní památky	2,00%

Národní parky

- ▶ Kategorie nadnárodního a národního významu
- ▶ Jedinečná území s dochovanými přírodními nebo málo ovlivněnými ekosystémy
- ▶ Zóny
  - ▶ 1. zóna přírodní jádrová
  - ▶ 2. zóna polopřirozená ochranná
  - ▶ 3. zóna kulturně-krajinná
  - ▶ 4. zóna okrajová sídelní
- ▶ Co může být předmětem ochrany?
- ▶ Zřizovány zákonem
  - ▶ Nařízení: 163/1991 Šumava, 164/1991 Podyjí, 165/1991 Krkonoše
  - ▶ Zákon: 161/1999 České Švýcarsko

Chráněné krajinné oblasti

- ▶ Národní kategorie
- ▶ **Rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou,** charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem **přírodných, resp. polopřírodných, ekosystémů** lesních a trvalých travních porostů s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení,
- ▶ Zřizovány **nařízením vlády**

NPR a NPP

▶ NPR

- ▶ Národní i mezinárodní kategorie
- ▶ Oblast **jedinečných přírodních ekosystémů** vázaných na **přírozený reliéf a typickou geologickou stavbu**
- ▶ Zřizovány vyhláškou **Ministerstva životního prostředí**
  - ▶ Vyloučení aktivit majících za následek změnu dochovaných přírodních složek

▶ NPP

- ▶ Národní i mezinárodní kategorie
- ▶ Území **menší rozlohy** s cílem zachování určitých **specifických přírodních objektů**
- ▶ Zřizovány vyhláškou **Ministerstva životního prostředí**
  - ▶ Vyloučení aktivit majících za následek poškození nebo zničení dochovaných přírodních složek

NPR a NPP

▶ NPR

- ▶ Národní i mezinárodní kategorie
- ▶ Oblast **jedinečných přírodních ekosystémů** vázaných na **přírozený reliéf a typickou geologickou stavbu**
- ▶ Zřizovány vyhláškou **Ministerstva životního prostředí**
  - ▶ Vyloučení aktivit majících za následek změnu dochovaných přírodních složek

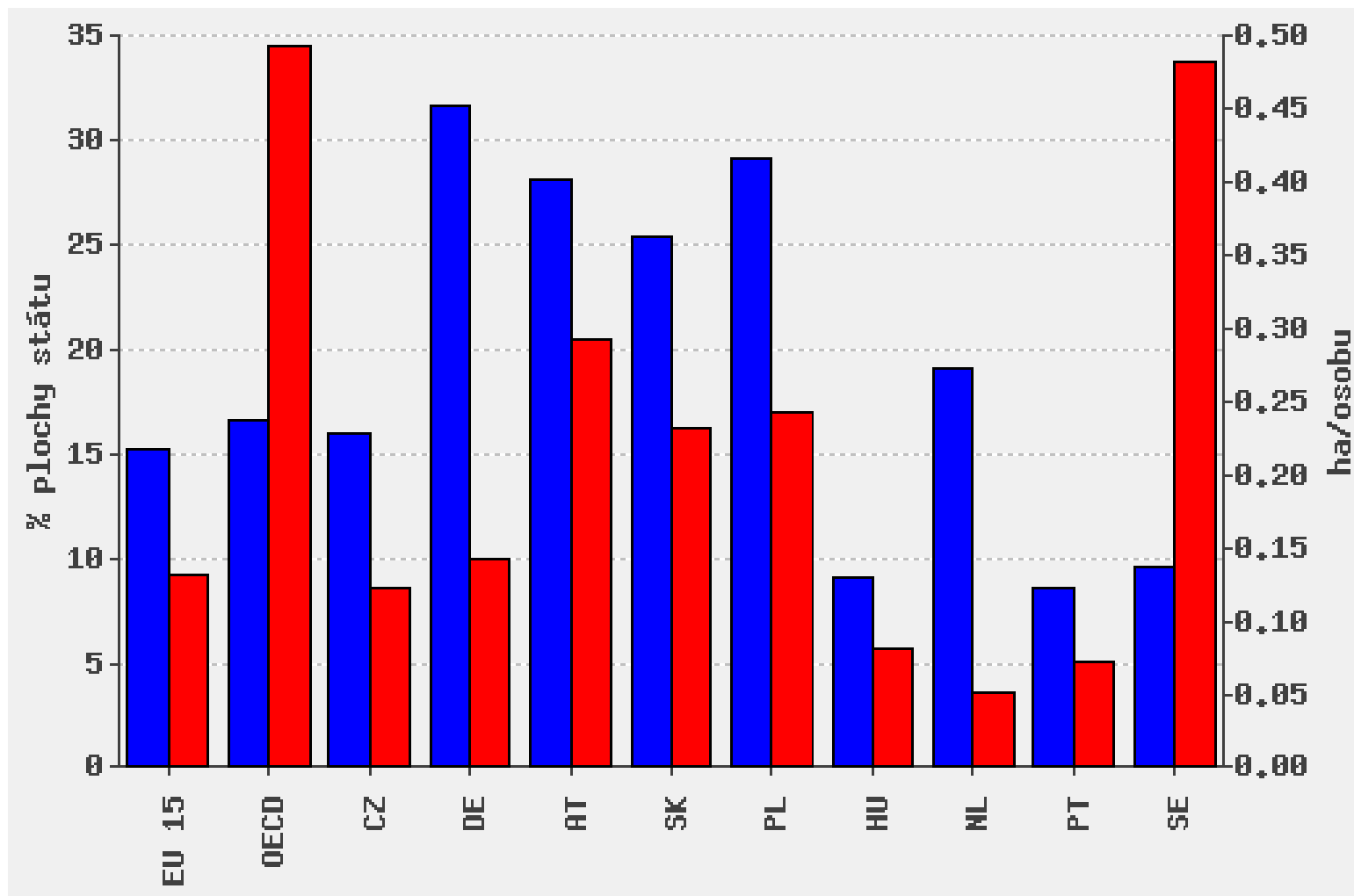
▶ NPP

- ▶ Národní i mezinárodní kategorie
- ▶ Území **menší rozlohy** s cílem zachování určitých **specifických přírodních objektů**
- ▶ Zřizovány vyhláškou **Ministerstva životního prostředí**
  - ▶ Vyloučení aktivit majících za následek poškození nebo zničení dochovaných přírodních složek

Chráněná území

% plochy státu & ha/os v EU

Zvláště chráněná území ČR

Kategorie	Velká zvláště chráněná území		Malá zvláště chráněná území				Celkem
	Národní parky	Chráněné krajinné oblasti	Národní přírodní rezervace	Přírodní rezervace	Národní přírodní památky	Přírodní památky	
Počet	4	25	110	750	102	1183	2174
Výměra (tis. ha)	119,00	1 089,50	27,90	36,30	2,80	28,00	1 303,50
% rozlohy ČR	1,52	13,78	0,40	0,40	0,00	0,30	16,40
Lesnatost (%)	87,00	54,00	82,00	44,00	59,00	70,00	34,40

Natura 2000

- ▶ Evropská ekologická síť chráněných území
- ▶ Základní nástroj politiky EU pro cíl zastavení poklesu biodiverzity
- ▶ Směrnice
  - ▶ Č. 92/43/EHS o ochraně přirozeně žijících druhů živočichů, planě rostoucích druhů rostlin a typů přírodních stanovišť
  - ▶ Č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících druhů ptáků

Natura 2000

▶ Principy

- ▶ Jednotná vědecká kritéria
- ▶ Závazek zachování příznivého stavu chráněných druhů či stanovišť
  - ▶ Bez určení přesných postupů a způsobů ochrany
- ▶ Cílový stav – 15 % území EU
- ▶ Členské státy – návrh lokality Natura 2000 → Evropská komise – rozhodnutí o zařazení

Natura 2000

- ▶ Péče a ochrana není tak striktní jako u zvláště chráněných oblastí
  - ▶ Povolení hospodářských činností
    - ▶ Zemědělských
    - ▶ Lesnických
      - S pozitivním nebo neutrálním vlivem na stav populací druhů žijících v dané lokalitě

Natura 2000

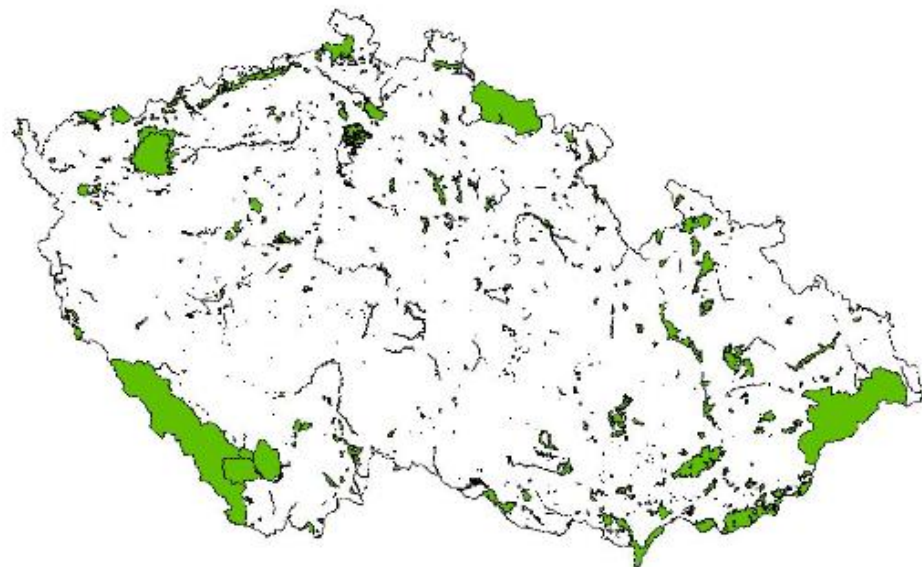
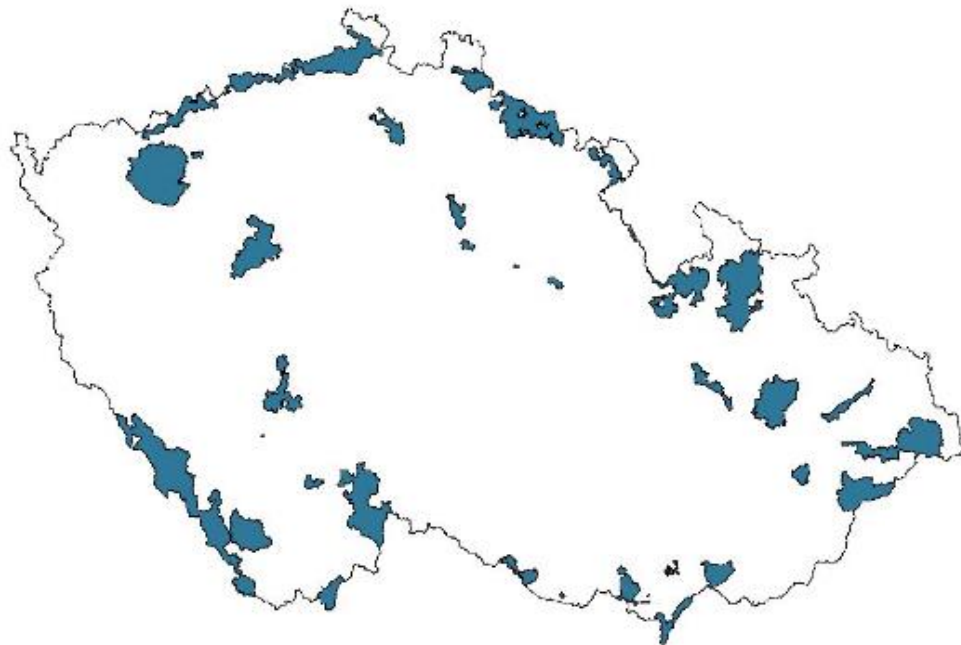
- ▶ Navrženo 41 ptačích oblastí
  - ▶ <http://www.nature.cz/natura2000-design3/hp.php>
- ▶ 1082 evropsky významných lokalit
  - ▶ Příloha I. – stanoviště předmětem ochrany
  - ▶ Příloha II. – druh předmětem ochrany

Ptačí oblasti a evropsky významné lokality

Programy krajinné tvorby

▶ Památková péče

- ▶ Program péče o VPR a VPZ a KPZ
- ▶ Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP
- ▶ (Podpora pro památky UNESCO)

▶ Příroda

- ▶ Program péče o krajinu
- ▶ Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny
- ▶ Program revitalizace říčních systémů
  - ▶ Do roku 2008
- ▶ Program drobných vodohospodářských staveb

Program péče o krajinu

- ▶ **A. Ochrana krajiny proti erozi**
  - ▶ Asanace a stabilizace projevů plošné a rýhové eroze mimo koryta vodních toků
  - ▶ Tvorba biologických protierozních opatření
- ▶ **B. Udržení kulturního stavu krajiny**
  - ▶ Vytváření podmínek pro druhy červených a černých seznamů
  - ▶ Ošetření památných stromů
  - ▶ Výsadba nelesní zeleně
- ▶ **C. Podpora druhové rozmanitosti**
  - ▶ Podpora druhové rozmanitosti
  - ▶ Podpora biologické rozmanitosti lesů v ÚSES nebo evropsky významných lokalitách
- ▶ **D. Péče o zvláště chráněná území a ptačí oblasti a zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů**
  - ▶ Vyhotovení plánu péče
  - ▶ Údržba a budování technického zázemí
  - ▶ Odstranění dřívějších negativních zásahů
  - ▶ Opatření zajišťující danou část přírody

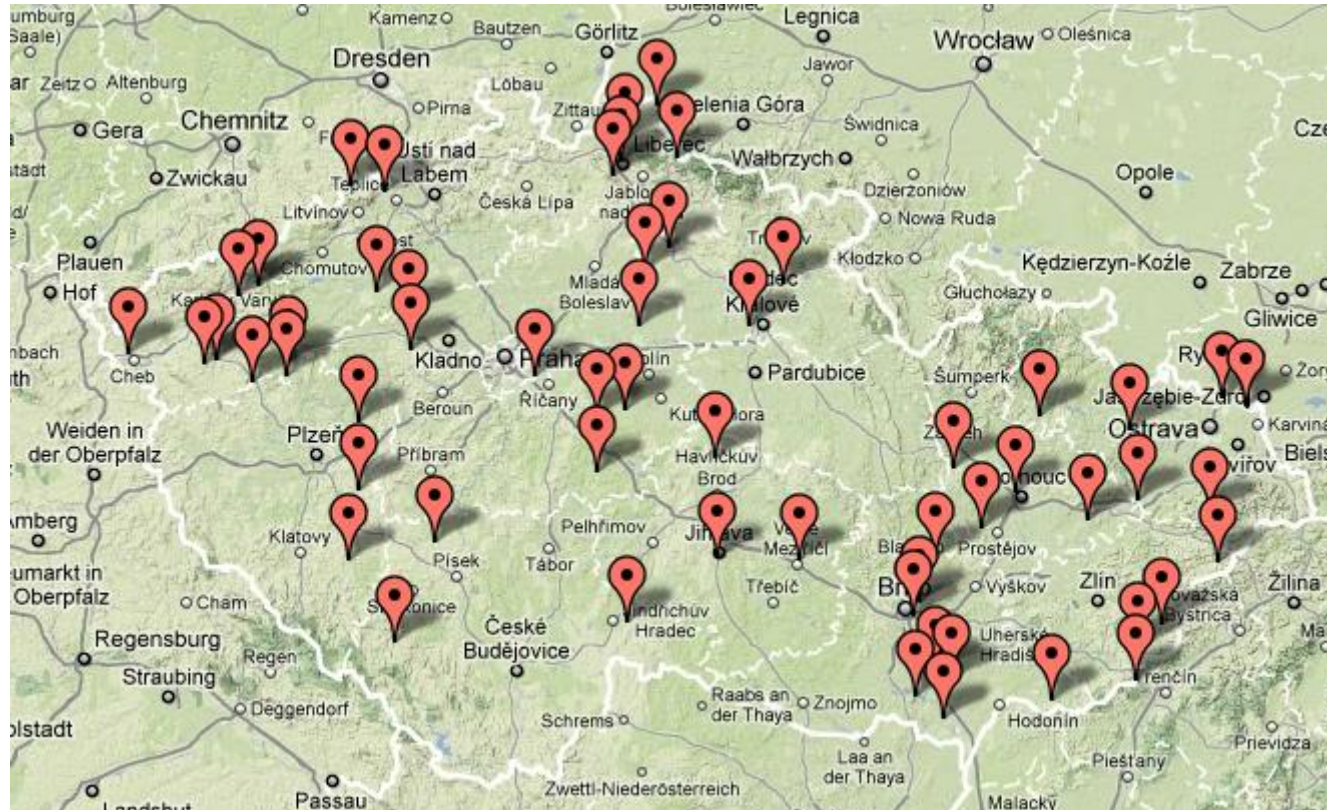
Pozemkové spolky

- ▶ NNO
- ▶ Rozumné obhospodařování namísto striktní ochrany
- ▶ Péče o přírodní či historické lokality
  - ▶ Vlastnictví pozemku nebo dlouhodobý právní vztah
- ▶ Aliance pozemkových spolků

Pozemkové spolky

V ČR 57